ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในประเทศไทย*

Legal Problems in the Implementation of the Arbitration Act B.E. 2545 in Thailand

สิริภัทร์ อุดาการ

Siriphat Udakarn

นักศึกษาในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
9/9 หมู่ที่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
The Degree of Master of Laws in Business Law
School of Law Sukhothai Thammathirat Open University
9/9 Village No. 9 Bang Phut Sub-district, Pak Kret District, Nonthaburi 11120
Corresponding author E-mail: siriphattara@hotmail.com
(Received: June 9, 2025; Revised: October 10, 2025; Accepted: October 10, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1958 (อนุสัญญานิวยอร์ก) กฎหมายแม่แบบว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ กฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักร และกฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (2) ศึกษาและเปรียบเทียบกระบวนการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยกับแนวปฏิบัติสากล (3) วิเคราะห์ปัญหาในการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่เป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของกระบวนการอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย และ (4) เสนอแนะแนวทางปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสมและทันสมัยยิ่งขึ้น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในประเทศไทย” หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ กลุ่มวิชากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิรีกานต์ อยู่เรือง อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นที่ปรึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเอกสารจากอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1958 กฎหมายแม่แบบว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ กฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักร และกฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ตลอดจนตำรา บทความวิชาการ คำพิพากษา งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ โดยมุ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นสำคัญเพื่อเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายไทย

ผลการวิจัยพบว่า (1) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการ เช่น ทฤษฎีอำนาจรัฐ ทฤษฎีสัญญา และทฤษฎีความเป็นเอกเทศ รวมถึงหลักความเป็นอิสระของคู่กรณีและหลักพันธกรณีตามสัญญา ยังไม่ถูกประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในประเทศไทย ทำให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการขาดความยืดหยุ่น (2) ข้อพิพาทที่ไม่อาจเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 40 วรรคสอง (2) (ก) ยังไม่มีการบัญญัติให้ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความ (3) หลักเกณฑ์การเพิกถอนคำชี้ขาดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 40 วรรคสอง (2) (ข) ยังขาดแนวทางการตีความที่แน่นอน และเปิดช่องให้ใช้ดุลพินิจเกินจำเป็น (4) มาตรการคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา 16 ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากต้องอาศัยข้อตกลงของคู่กรณีและขาดกลไกรองรับจากศาล และ (5) เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศที่มีกระบวนการอนุญาโตตุลาการที่พัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ รวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1958 กฎหมายแม่แบบว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ พบว่า ประเทศเหล่านี้มีแนวทางที่ส่งเสริมกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านบทบาทของศาล การตีความนโยบายสาธารณะ และการบังคับใช้มาตรการคุ้มครองชั่วคราว ซึ่งประเทศไทยควรนำมาเป็นแนวทาง โดยเฉพาะการกำหนดข้อยกเว้นของข้อพิพาทให้ชัดเจน การจำกัดขอบเขตของความสงบเรียบร้อยตามหลักนิติธรรม และการส่งเสริมบทบาทของศาลในการสนับสนุนมาตรการคุ้มครองชั่วคราว เพื่อยกระดับกระบวนการอนุญาโตตุลาการของไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

คำสำคัญ: อนุญาโตตุลาการ, การระงับข้อพิพาท, ความสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการ, นโยบายสาธารณะ, มาตรการคุ้มครองชั่วคราว

Abstract

This research aims to: (1) study the background, concepts, and theories related to Thailand's arbitration process by comparing them with the principles of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention), the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, the Arbitration Act of the United Kingdom, and the Arbitration Act of the Republic of Singapore; (2) study and

compare Thailand's arbitration process with international regulations; (3) analyze the problems regarding the enforcement of the Arbitration Act B.E. 2545 that impede the efficiency and credibility of Thailand's arbitration process; and (4) propose methods for reforming the laws to make them more appropriate and modern.

This study adopts qualitative research, studying the New York Convention, the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, the Arbitration Act of the United Kingdom, and the Arbitration Act of the Republic of Singapore, along with textbooks, academic articles, court decisions, research papers, and theses in both Thai and foreign languages. The aim of the study is to analyze and compare key issues to propose recommendations for improving Thai arbitration law.

The findings reveal that: (1) Theories and principles such as the theory of state sovereignty, contract theory, and the theory of autonomy-including party autonomy and contractual obligations-have not been appropriately applied in Thailand, resulting in a lack of flexibility in the arbitration process; (2) There is no clear provision concerning disputes that may prevent the initiation of arbitration proceedings under Section 40, paragraph two (2)(a) of the Act, leading to uncertain interpretations; (3) The rule on setting aside of arbitral award on the grounds that it is contrary to public order or good morals under Section 40, paragraph two (2)(b), lacks a clear interpretation and grants excessive discretion; (4) The provisional measures under Section 16 of the Act are ineffective because they rely solely on agreements between the parties and lack supporting mechanisms from the court; and (5) In comparison to the legal instruments that establish arbitration frameworks-such as the Arbitration Act of the United Kingdom, the Arbitration Act of the Republic of Singapore, the New York Convention, and the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, it has been found that these instruments effectively promote arbitration processes in terms of the role of the courts, interpretation, public policy, and the enforcement of provisional measures. Thailand should adopt similar approaches, particularly by clearly defining exceptions for disputes, limiting the scope of public order under the rule of law, and enhancing the role of the courts in order to support provisional measures and align Thailand's arbitration process with international standards.

Keywords: Arbitration, Dispute Resolution, Arbitrability, Public Policy, Interim Measures

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ (arbitration) ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในระบบเศรษฐกิจโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะในข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศ (international commercial disputes) ซึ่งคู่สัญญามักอยู่ต่างเขตอำนาจศาลของรัฐ การพึ่งพากระบวนการศาลของรัฐหนึ่งมักก่อให้เกิดอุปสรรคทั้งในด้านความล่าช้า ความซับซ้อนของขั้นตอน และความกังวลต่อความเป็นกลางของศาลนั้น[1] อนุญาโตตุลาการจึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกที่ยืดหยุ่น รวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยมีคุณลักษณะเด่นคือการเคารพเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy) ความลับของกระบวนการ (confidentiality) และความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด (finality of arbitral awards)[2]

ในเชิงนโยบาย อนุญาโตตุลาการมิได้เป็นเพียงกลไกระงับข้อพิพาท แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐในการสร้างความมั่นใจแก่นักลงทุนต่างชาติ และเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ[3] ประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น “ศูนย์กลางการอนุญาโตตุลาการ” (arbitration hubs) เช่น สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ ต่างใช้กฎหมายและกระบวนการอนุญาโตตุลาการเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นมิตรต่อธุรกิจ (business-friendly) และดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ[4]

อย่างไรก็ดี ระบบอนุญาโตตุลาการไทยแม้จะมีพัฒนาการที่สำคัญ เช่น การตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล แต่การตีความและบังคับใช้ในทางปฏิบัติกลับยังคงมีข้อจำกัดสำคัญ โดยสามารถจำแนกเป็นสามประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ความไม่ชัดเจนของข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability)[5] (2) การตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy)[6] ที่กว้างเกินสมควร และ (3) การขาดประสิทธิภาพของมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures)[7] ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกับแนวทางสากลที่มุ่งส่งเสริมให้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการสามารถบังคับใช้ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับ

---

[1] Emmanuel Gaillard and John Savage, eds., *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration* (Kluwer Law International, 1999), 1–5.

[2] Nigel Blackaby, Constantine Partasides, Alan Redfern and Martin Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 7th ed. (Oxford University Press, 2022), 21–28.

[3] Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 3rd ed. (Kluwer Law International, 2021), 97–120.

[4] Sundaresh Menon, *International Arbitration: The Coming of a New Age for Asia (and Elsewhere)* (ICCA Congress Series 24, 2012), 17–46.

[5] United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958), art V(2)(a).

[6] Ibid., art V(2)(b).

[7] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration* (1985, as amended 2006), art 17.

การประเมินว่าระบบอนุญาโตตุลาการของประเทศหนึ่งมีความน่าสนใจเพียงใด มิได้ขึ้นอยู่กับการมีกฎหมายรองรับเท่านั้น หากยังขึ้นอยู่กับระดับ “ประสิทธิภาพ” (efficiency) ของระบบดังกล่าวด้วย บทความนี้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ “ประสิทธิภาพ” ไว้เป็น 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) ความรวดเร็วของกระบวนการ (speed) (2) ความแน่นอนทางกฎหมายที่ทำให้คู่สัญญาสามารถคาดหมายผลได้ (legal certainty) และ (3) ความน่าเชื่อถือของระบบซึ่งสะท้อนความไว้วางใจของนักลงทุนและสังคมธุรกิจ (credibility) หากระบบใดไม่สามารถรับรององค์ประกอบทั้งสามได้ อาจถูกมองว่าไม่เอื้อต่ออนุญาโตตุลาการและไม่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับกฎหมายสากลและกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและการบังคับใช้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ค.ศ. 1958 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958) และกฎหมายแม่แบบว่าด้วยอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศ ค.ศ. 1985 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2006) ของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006)[8] ตลอดจนกฎหมายของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นจุดอ่อนของระบบอนุญาโตตุลาการไทย และนำไปสู่ข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายไทยให้เทียบเคียงกับมาตรฐานระหว่างประเทศ อันจะช่วยยกระดับประเทศไทยให้มีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศในอนาคต[9]

1.2 วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี วิธีการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการเพื่อให้เข้าใจหลักการพื้นฐานของอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยและของต่างประเทศ

2) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ และกระบวนการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยและของต่างประเทศ

3) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในประเทศไทย

4) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 หรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

---

[8] United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958); UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration* (1985, as amended in 2006).

[9] Arbitration Act 1996 (UK); International Arbitration Act (Singapore, Cap. 143A).

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการอนุญาโตตุลาการภายใต้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ของประเทศไทย เปรียบเทียบกับกฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและใช้บังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1958 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958 หรือ New York convention) กฎหมายแม่แบบอันซิทรอลว่าด้วยอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศ (UNCITRAL Model Law) กฎหมายอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักร (UK Arbitration Act 1996, as amended 2025) และกฎหมายอนุญาโตตุลาการของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Act 1994, as amended 2021) โดยมีขอบเขตการวิเคราะห์เน้นที่ข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศและกระบวนการบังคับใช้คำชี้ขาดในประเทศไทย เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงระบบอนุญาโตตุลาการไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) จากกฎหมาย อนุสัญญา บทความทางวิชาการ คำพิพากษา ตำรา วารสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและใช้บังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1958 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958 หรือ New York convention) กฎหมายแม่แบบอันซิทรอลว่าด้วยอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศ (UNCITRAL Model Law) กฎหมายอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักร (Arbitration Act 1996) และกฎหมายอนุญาโตตุลาการของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Act 1994, as amended 2021) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (comparative analysis) เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงกฎหมายและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ได้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี วิธีการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการเพื่อให้เข้าใจหลักการพื้นฐานของอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยและของต่างประเทศ

2) ได้ทราบถึงหลักเกณฑ์ และกระบวนการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยและของต่างประเทศ

3) ได้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในประเทศไทย

4) ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่เกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

2. กฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (International Arbitration Law)

กฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงและความคาดหมายได้ (predictability) ในการระงับข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศ (international commercial disputes) ซึ่งคู่สัญญามักอยู่ต่างเขตอำนาจศาล การพึ่งพาศาลของรัฐหนึ่งเพียงฝ่ายเดียวจึงไม่ตอบโจทย์ เพราะเสี่ยงต่อความล่าช้า ค่าใช้จ่ายสูง และความไม่มั่นใจในความเป็นกลาง[10] เอกสารสากลที่เป็น “เสาหลัก” ของระบบอนุญาโตตุลาการนี้ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและการบังคับใช้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ค.ศ. 1958 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958) หรือเรียกว่า “New York Convention 1958” และกฎหมายแม่แบบว่าด้วยอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศ ค.ศ. 1985 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2006) ของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006) หรือเรียกว่า “UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985/2006” หรือ “UNCITRAL Model Law”

New York Convention 1958 ได้รับการยกย่องว่าเป็น “สนธิสัญญาที่ประสบความสำเร็จที่สุด” ของกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากกำหนดพันธกรณีให้รัฐภาคีต้องยอมรับและบังคับใช้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ (recognition and enforcement of arbitral awards) โดยศาลรัฐไม่อาจปฏิเสธได้ เว้นแต่ในกรณีข้อยกเว้นที่จำกัด เช่น ข้อพิพาทที่ไม่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) หรือ การบังคับใช้ที่ขัดต่อหลักนโยบายสาธารณะ (public policy)[11] การออกแบบดังกล่าวสะท้อนหลักการ แรงเอนเอียงเพื่อการบังคับใช้ (pro-enforcement bias) ซึ่งห้ามศาลเข้าไปตรวจสอบเนื้อหาของคดี (no merits review) เว้นแต่จะเป็นการละเมิดหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐาน (fundamental notions of justice)[12]

ในทำนองเดียวกัน UNCITRAL Model Law ได้ออกแบบกระบวนการอนุญาโตตุลาการให้เป็นระบบที่รัฐต่าง ๆ สามารถนำไปใช้โดยตรงหรือปรับกฎหมายภายในให้สอดคล้อง หลักสำคัญประกอบด้วย (1) หลัก kompetenz-kompetenz คืออำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการในการตัดสินเขตอำนาจของตนเอง (2) หลัก separability คือการยอมรับว่าข้อตกลงอนุญาโตตุลาการมีสถานะเป็นอิสระจากสัญญาหลัก และ (3) การให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการออก มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) ด้วยตนเอง (arts 17A–17J) โดยศาลเข้ามาเกี่ยวข้องเพียงเพื่อสนับสนุนหรือบังคับใช้เท่านั้น[13]

---

[10] Emmanuel Gaillard and John Savage, eds., *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration*, 1–5.

[11] New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1958, art V(2).

[12] Albert Jan van den Berg, *The New York Arbitration Convention of 1958: Towards a Uniform Judicial Interpretation* (Kluwer Law International, 1981), 5–7.

[13] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006* (United Nations, 2008), arts 16, 17A–17J.

การแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2006 ยิ่งทำให้ระบบอนุญาโตตุลาการมีความชัดเจน โดยกำหนดรูปแบบของมาตรการคุ้มครองชั่วคราว เช่น คำสั่งคงสภาพข้อพิพาท (status quo orders) คำสั่งห้ามโอนหรือจำหน่ายทรัพย์สิน (asset preservation orders) และคำสั่งให้วางหลักประกัน (security for costs) ซึ่งช่วยให้การคุ้มครองสิทธิของคู่สัญญามีประสิทธิภาพมากขึ้น[14]

เมื่อพิจารณาในเชิงทฤษฎี เอกสารทั้งสองฉบับสะท้อนการผสมผสานของแนวคิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ (1) ทฤษฎีอำนาจรัฐ (state sovereignty theory): ศาลของรัฐยังคงมีบทบาทในฐานะ “ผู้เฝ้าประตู” (gatekeeper) เช่น ตรวจสอบ arbitrability และ public policy (2) ทฤษฎีสัญญา (contract theory): การเข้าสู่อนุญาโตตุลาการเป็นผลของความยินยอม (consent) คู่สัญญาจึงควรผูกพันกับคำชี้ขาด (3) ทฤษฎีความเป็นเอกเทศ (autonomy theory): อนุญาโตตุลาการถูกยอมรับว่าเป็นระบบกึ่งอิสระ (quasi-independent system) ที่ศาลควรแทรกแซงเท่าที่จำเป็น

การจัดวางเช่นนี้ทำให้เกิดสมดุลระหว่างเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy) และอำนาจอธิปไตยของรัฐ (state sovereignty) ซึ่งเป็นหัวใจของกฎหมายอนุญาโตตุลาการสากล[15]

หากเปรียบเทียบกับประเทศไทย แม้ไทยจะเป็นภาคี New York Convention 1958 ตั้งแต่ พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) และตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยอ้างอิงหลักการบางส่วนของ UNCITRAL Model Law แต่ในทางปฏิบัติกลับยังมีปัญหาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ศาลยังตีความ arbitrability อย่างเคร่งครัด เช่น ไม่ยอมรับข้อพิพาทแรงงานหรือสัญญาสัมปทานของรัฐว่าอยู่ในขอบเขตดังกล่าว[16] ซึ่งแตกต่างจากแนวทางสากลที่ตีความข้อยกเว้นนี้อย่างจำกัด (2) ศาลไทยยังตีความข้อยกเว้นด้าน public policy อย่างกว้าง และในบางกรณีมีลักษณะเข้าไปตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือเนื้อหาของข้อพิพาท อันอาจขัดกับเจตนารมณ์เชิงส่งเสริมการบังคับใช้คำชี้ขาด (pro-enforcement bias) ของ New York Convention 1958[17] และ (3) ระบบอนุญาโตตุลาการไทยยังคงให้อำนาจศาลมีบทบาทสำคัญในการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) ขณะที่กฎหมายแม่แบบของ UNCITRAL ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการสามารถกำหนดมาตรการดังกล่าวได้โดยตรง[18] ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวอาจส่งผลต่อความรวดเร็วและความยืดหยุ่นของกระบวนการอนุญาโตตุลาการ

---

[14] Nigel Blackaby, Constantine Partasides, Alan Redfern and Martin Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 595–640.

[15] Jan Paulsson, *The Idea of Arbitration* (Oxford University Press, 2013), 18–25.

[16] เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ* (วิญญูชน, 2548), 112–118.

[17] United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958), art. V(2)(b); Albert Jan van den Berg, *The New York Arbitration Convention of 1958* (1981), 360–365; Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2820.

[18] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration* (1985, amended 2006), arts. 17–17J.

ดังนั้น New York Convention 1958 และ UNCITRAL Model Law ไม่เพียงทำหน้าที่เป็น “มาตรฐานสากล” แต่ยังเป็น “เกณฑ์เปรียบเทียบ” ที่ทำให้เห็นชัดว่ากฎหมายไทยยังขาดความสอดคล้องในสามประเด็นหลัก บทความจึงจะศึกษาต่อไปว่าประเทศที่ถือเป็นศูนย์กลางการอนุญาโตตุลาการ เช่น สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ปรับใช้หลักการเหล่านี้อย่างไร และสามารถเป็นต้นแบบสำหรับการปฏิรูปกฎหมายไทยได้เพียงใด

3. ระบบอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ: กรณีศึกษาสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์

การพัฒนากฎหมายอนุญาโตตุลาการในระดับประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คู่สัญญาระหว่างประเทศ ประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางการระงับข้อพิพาท (arbitration hubs) มักมีกฎหมายและแนวคำพิพากษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล[19] โดยเฉพาะในประเด็นข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) และมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) ทั้งนี้ สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ถือเป็นตัวอย่างสำคัญที่ประเทศไทยสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการปรับปรุงกฎหมายของตน[20]

อดีตประธานศาลอุทธรณ์สาธารณรัฐสิงคโปร์ ซันดาเรช เมนอน (Sundaresh Menon) เคยกล่าวว่า “เอเชียกำลังก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ของอนุญาโตตุลาการ” ซึ่งหมายความว่าประเทศในภูมิภาคนี้สามารถใช้อนุญาโตตุลาการเป็นกลไกดึงดูดการลงทุนและสร้างมาตรฐานทางกฎหมายที่แข่งขันได้กับตะวันตก[21] การศึกษาแนวทางของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ จึงไม่เพียงเพื่อความเข้าใจในเชิงเปรียบเทียบ แต่ยังเป็นฐานสำคัญสำหรับการออกแบบการปฏิรูปกฎหมายไทยในอนาคต

สหราชอาณาจักร แม้จะไม่ได้รับ UNCITRAL Model Law มาใช้โดยตรง แต่ได้ตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักร ค.ศ. 1996 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2025) (UK Arbitration Act 1996 (as amended in 2025)) หรือเรียกว่า “UK Arbitration Act” ซึ่งวางหลักการพื้นฐานสามประการ ได้แก่ (1) การเคารพเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy) (2) การรับรองความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด (finality of arbitral award) และ (3) การจำกัดบทบาทศาลให้อยู่ในฐานะสนับสนุน (supportive role of the courts)[22] ต่อมา มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ ค.ศ. 2025 (UK Arbitration Act 2025) ได้เสริมกลไกใหม่ เช่น ผู้ชี้ขาดฉุกเฉิน (emergency arbitrator) และมาตรการสร้างความโปร่งใส (transparency mechanisms)[23] ตำราภาษาไทยของศาสตราจารย์ เกษมสันต์ วิลาวรรณ ก็ได้วิเคราะห์ไว้อย่างละเอียดว่า ระบบอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักรคือมาตรฐานที่มุ่งจำกัดการแทรกแซงของศาล เพื่อคุ้มครองความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด[24]

---

[19] Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 97–120.

[20] Sundaresh Menon, *International Arbitration: The Coming of a New Age for Asia (and elsewhere)*, 17–46.

[21] Ibid.

[22] UK Arbitration Act 1996, s 1.

[23] UK Arbitration Act 1996 (as amended by the Arbitration Act 2025), ss. 44–44B.

[24] เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ*, 112–118.

แนวคำพิพากษาศาลสหราชอาณาจักรช่วยอธิบายหลักการเหล่านี้ได้ชัดเจน เช่น คดี Westacre v Jugoimport ศาลอุทธรณ์ตีความข้อยกเว้นนโยบายสาธารณะอย่างเคร่งครัด โดยปฏิเสธไม่ให้ศาลกลับไปตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือเนื้อหาของข้อพิพาท เว้นแต่จะขัดต่อหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐาน (fundamental notions of justice)[25] ขณะที่คดี Dallah v Pakistan ศาลสูงสุดเน้นว่าความยินยอม (consent) เป็นแกนหลักของอนุญาโตตุลาการ หากไม่มีการยินยอม ศาลมีอำนาจตรวจสอบได้เต็มรูป[26] ในคดี Fiona Trust v Privalov ศาลได้สร้างหลัก “สมมติฐานความสมเหตุสมผล” (validation principle) โดยตีความข้อตกลงอนุญาโตตุลาการให้กว้างที่สุดเพื่อให้มีผลบังคับใช้ และในคดี Enka v Chubb ศาลสูงสุดได้กำหนดหลักเกณฑ์การเลือกกฎหมายที่ใช้บังคับกับข้อตกลงอนุญาโตตุลาการ (law governing the arbitration agreement) เพื่อสร้างความแน่นอนล่วงหน้า[27]

สาธารณรัฐสิงคโปร์ เลือกใช้แนวทางตรงไปตรงมา โดยนำ UNCITRAL Model Law มาปรับใช้ผ่านพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ค.ศ. 1994 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2021) (Singapore International Arbitration Act 1994 (as amended up to 2021): IAA) หรือเรียกว่า “Singapore IAA 1994” กฎหมายนี้วางหลักการสำคัญ เช่น อำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการในการวินิจฉัยเขตอำนาจของตนเอง (kompetenz-kompetenz) หลักความเป็นอิสระของข้อตกลงอนุญาโตตุลาการจากสัญญาหลัก (separability) การให้อำนาจศาลออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (court-ordered interim measures) และการรองรับผู้ชี้ขาดฉุกเฉิน (emergency arbitrator)[28]

แนวคำพิพากษาศาลสาธารณรัฐสิงคโปร์ ก็ยืนยันความเป็น “มิตรต่ออนุญาโตตุลาการ” (arbitration-friendly) อย่างต่อเนื่อง เช่น คดี PT First Media v Astro Nusantara ศาลอุทธรณ์ชี้ว่าหากคู่สัญญาไม่ใช้สิทธิคัดค้านภายในกำหนดเวลา ก็ไม่อาจอ้างนโยบายสาธารณะเพื่อย้อนกลับไปคัดค้านคำชี้ขาดอีกครั้ง[29] ขณะที่คดี Tomolugen v Silica Investors และ Larsen Oil v Petroprod ได้วางแนวว่า ข้อพิพาทสิทธิส่วนบุคคล (in personam rights) สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ แต่ข้อพิพาทสิทธิในทรัพย์สินซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคลภายนอกหรือเจ้าหนี้รวม (in rem rights) ต้องสงวนไว้แก่ศาลของรัฐ[30] การตีความเช่นนี้ช่วยสร้างความคาดหมายได้ (predictability) และลดความไม่แน่นอนในประเด็น arbitrability

---

[25] Westacre Investments Inc v Jugoimport-SDRP Holding Co Ltd [2000] QB 288 (CA).

[26] Dallah Real Estate and Tourism Holding Co v Ministry of Religious Affairs of Pakistan [2010] UKSC 46.

[27] Fiona Trust & Holding Corporation v Privalov [2007] UKHL 40; Enka Insaat Ve Sanayi AS v OOO Insurance Company Chubb [2020] UKSC 38.

[28] Singapore International Arbitration Act 1994 (as amended up to 2021), ss. 11, 12A.

[29] PT First Media TBK v Astro Nusantara International BV [2013] SGCA 57.

[30] Tomolugen Holdings Ltd v Silica Investors Ltd [2015] SGCA 57; Larsen Oil & Gas Pte Ltd v Petroprod Ltd [2011] SGCA 21.

ในเชิงสถาบัน กฎของศาลอนุญาโตตุลาการสาธารณรัฐสิงคโปร์ (SIAC Rules) ยังเพิ่มความยืดหยุ่น เช่น การรวมคดี (consolidation) และการเข้าร่วมของบุคคลภายนอก (joinder) โดยศาลสาธารณรัฐสิงคโปร์ มีบทบาทเพียงบังคับให้คำสั่งอนุญาโตตุลาการใช้การได้จริง มิใช่เข้าไปวินิจฉัยเนื้อหาใหม่

จากข้างต้น เมื่อเปรียบเทียบกัน สหราชอาณาจักรใช้แนวทาง non-Model Law approach โดยสร้างกฎหมายภายในที่อยู่ในแนวเดียวกับหลักสากลผ่านแนวคำพิพากษา ขณะที่สาธารณรัฐสิงคโปร์ใช้แนวทาง Model Law approach โดยรับเอากฎหมายแม่แบบมาปรับใช้อย่างตรงไปตรงมา ทั้งสองประเทศแม้จะต่างแนวทาง แต่ยึดหลักร่วมคือการเคารพเสรีภาพของคู่สัญญาและการปกป้องความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด

สำหรับประเทศไทย แม้กฎหมายอนุญาโตตุลาการจะได้รับอิทธิพลจากแนวทางสากล แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏข้อจำกัดในหลายประเด็น กล่าวคือ ศาลยังคงมีบทบาทในการแทรกแซงกระบวนการอนุญาโตตุลาการในบางกรณีค่อนข้างกว้าง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระของกระบวนการดังกล่าว[31] นอกจากนี้ การกำหนดมาตรการคุ้มครองชั่วคราวยังคงต้องอาศัยกลไกของศาลเป็นสำคัญ อันอาจกระทบต่อความรวดเร็วของกระบวนการ[32] ขณะเดียวกัน การตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) ก็ยังมีแนวโน้มตีความอย่างกว้าง ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับแนวทางสากลที่มุ่งตีความข้อยกเว้นดังกล่าวอย่างจำกัดเพื่อส่งเสริมการบังคับใช้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการ[33]

บทเรียนที่ชัดเจนสำหรับประเทศไทยคือ จำเป็นต้อง (1) กำหนดขอบเขตข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) ให้แคบและชัดเจน (2) จำกัดการใช้ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) ให้เป็นเพียง “ข้อยกเว้นสุดท้าย” (last resort) และ (3) เสริมอำนาจคณะอนุญาโตตุลาการในการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) เพื่อเพิ่มความรวดเร็วและลดภาระศาล หากประเทศไทยสามารถปรับปรุงในสามประเด็นนี้ได้ ก็จะเข้าใกล้มาตรฐานของประเทศต้นแบบและสามารถยกระดับสถานะของตนในฐานะที่นั่งอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศได้จริง

4. ระบบอนุญาโตตุลาการไทย (Thai Arbitration Law)

ประเทศไทยได้ตรากฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการครั้งแรกคือ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 เพื่อตอบสนองพันธกรณีที่เกิดจากการเข้าเป็นภาคี New York Convention 1958[34] อย่างไรก็ดี กฎหมายฉบับดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับแนวทางสากลอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเรื่องขอบเขต

---

[31] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, มาตรา 14, 16, 45; Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 211-220.

[32] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช2545, มาตรา 16; UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 (as amended in 2006), Article 17; Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2450–2475.

[33] United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958), art V(2)(b); Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2820–2845.

[34] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2530, บัญชีเหตุผล.

ข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) และบทบาทของศาล[35] ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 แทนที่กฎหมายเดิม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับกฎหมายไทยให้ใกล้เคียงกับ UNCITRAL Model Law[36]

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้รับอิทธิพลจากหลักการสำคัญของ UNCITRAL Model Law เช่น **หลัก kompetenz-kompetenz** ซึ่งปรากฏในมาตรา 16 วรรคสอง ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการพิจารณาเขตอำนาจของตนเอง **หลัก separability** ซึ่งปรากฏในมาตรา 18 ที่รับรองความเป็นอิสระของข้อตกลงอนุญาโตตุลาการจากสัญญาหลัก และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเพิกถอนหรือการปฏิเสธการบังคับใช้คำชี้ขาดในมาตรา 40–41 ที่มีลักษณะสอดคล้องกับข้อ 34 และ 36 ของ UNCITRAL Model Law[37]

อย่างไรก็ตาม แม้จะปรับปรุงให้เทียบเคียงกับมาตรฐานระหว่างประเทศ แต่ระบบอนุญาโตตุลาการไทยยังคงแฝงด้วยลักษณะของกฎหมายซีวิลลอว์ (civil law tradition) ที่เน้นการรักษาความยุติธรรมเชิงเนื้อหา (substantive justice) มากกว่าการเคารพเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy) และความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด (finality of arbitral award)[38] ปรากฏชัดจากการที่ศาลไทยยังคงมีบทบาทกว้างในการตีความและตรวจสอบข้อพิพาทภายใต้กฎหมายดังกล่าว

ในทางปฏิบัติ ศาลได้สร้างแนววินิจฉัยจำนวนมากที่มีผลต่อการตีความพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยเฉพาะใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) : ศาลตีความว่าข้อพิพาทแรงงานหรือสัญญาสัมปทานของรัฐไม่อาจเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ เช่น คำพิพากษาศาลที่ 7928/2557 และ 1254/2560[39] (2) ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) : ศาลตีความถ้อยคำ “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” อย่างกว้าง และบางครั้งกลับไปตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น คำพิพากษาที่ 4308/2560[40] และ (3) มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) : กฎหมายไทยให้อำนาจศาลเป็นหลัก (มาตรา 16 และ 18) แต่ไม่ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการโดยตรง แตกต่างจาก UNCITRAL Model Law ที่ให้อนุญาโตตุลาการมีอำนาจสั่งมาตรการดังกล่าวเอง (arts 17A–17J)[41]

---

[35] เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ*, 85–90.

[36] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, บัญชีเหตุผล.

[37] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006*, arts 16, 18, 34, 36.

[38] Jan Paulsson, *The Idea of Arbitration*, 18–25.

[39] สถาบันอนุญาโตตุลาการ, *รวมคำพิพากษาของศาลและกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ* (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่); คำพิพากษาที่ 7928/2557; คำพิพากษาที่ 1254/2560.

[40] สถาบันอนุญาโตตุลาการ, *รวมคำพิพากษาของศาลและกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ* (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่); คำพิพากษาที่ 4308/2560.

[41] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006*, arts 17A–17J.

ในบริบทของประเทศไทย แม้กฎหมายอนุญาโตตุลาการจะได้รับอิทธิพลจากหลักการสากล แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ ศาลยังคงมีบทบาทในการแทรกแซงกระบวนการอนุญาโตตุลาการในขอบเขตที่ค่อนข้างกว้าง ซึ่งอาจกระทบต่อหลักความเป็นอิสระของกระบวนการและเสรีภาพของคู่สัญญา[42] นอกจากนี้ การกำหนดมาตรการคุ้มครองชั่วคราวยังต้องพึ่งพาศาลเป็นกลไกหลัก ส่งผลให้กระบวนการขาดความรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับระบบที่ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการโดยตรง[43] ขณะเดียวกัน การตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะในการบังคับใช้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการยังมีแนวโน้มตีความอย่างกว้าง ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับแนวทางสากลที่มุ่งจำกัดการใช้ข้อยกเว้นดังกล่าวเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของการบังคับใช้คำชี้ขาด[44]

กล่าวคือ แม้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 จะยกระดับกฎหมายไทยให้ใกล้เคียงมาตรฐานสากล แต่เมื่อพิจารณาจากแนววินิจฉัยของศาล พบว่ากฎหมายไทยยังคงมีปัญหาเชิงโครงสร้างและการตีความ โดยเฉพาะในสามประเด็นสำคัญ คือ arbitrability, public policy และ interim measures ประเด็นเหล่านี้จะเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ในหัวข้อถัดไป

5. ข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (Arbitrability)

หลักความสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการ (arbitrability) เป็นกลไกสำคัญที่ใช้กำหนดว่าข้อพิพาทประเภทใดสามารถเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ (arbitration) ได้ และข้อพิพาทประเภทใดเป็นเรื่องที่รัฐสงวนไว้ให้ศาลของรัฐ หลักการนี้เป็นการถ่วงดุลระหว่างเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy) และอำนาจอธิปไตยของรัฐ (state sovereignty)[45] หากไม่กำหนดขอบเขต arbitrability อย่างชัดเจน ย่อมก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย (legal uncertainty) และบั่นทอนความคาดหมายได้ (predictability) ของคู่สัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบอนุญาโตตุลาการขาดเสถียรภาพ[46]

ในระดับสากล New York Convention 1958 ได้บัญญัติไว้ในข้อ V(2)(a) ว่า ศาลของรัฐภาคีสามารถปฏิเสธการบังคับใช้คำชี้ขาดได้ หากข้อพิพาทนั้น “ไม่อาจเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้” ตามกฎหมายของรัฐนั้น[47] ขณะที่ UNCITRAL Model Law ก็ยืนยันหลักการเดียวกัน โดยข้อ 1(5) และข้อ 34(2)(b)(i) กำหนดว่า ข้อพิพาทที่กฎหมายของรัฐห้ามมิให้นำเข้าสู่อนุญาโตตุลาการจะไม่อยู่ในบังคับของกฎหมาย

---

[42] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, มาตรา 14, 16, 45; Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 211–220.

[43] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, มาตรา 16; UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration* (1985, as amended in 2006), art 17; Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2450.

[44] United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958), art V(2)(b); Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2820.

[45] Emmanuel Gaillard and John Savage, eds., *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration*, 23–30.

[46] Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 97–120.

[47] New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958, art. V(2)(a).

แม่แบบ[48] หลักการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าโดยหลักแล้วข้อพิพาทเชิงพาณิชย์ (commercial disputes) สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดข้อยกเว้นอย่างจำกัดไว้

arbitrability อย่างจำกัดเพื่อคุ้มครอง autonomy ของคู่สัญญา ตัวอย่างเช่น ศาลสหราชอาณาจักรในคดี Fiona Trust v Privalov วางหลัก “สมมติฐานความสมเหตุสมผล” (validation principle) โดยวินิจฉัยว่าศาลควรตีความข้อตกลงอนุญาโตตุลาการให้กว้างที่สุดเพื่อให้มีผลบังคับใช้ เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นที่ชัดเจน[49] อีกทั้งในคดี Fulham Football Club v Richards ศาลอุทธรณ์ยังตัดสินว่าข้อพิพาทเกี่ยวกับการจัดการบริษัทซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคล (in personam rights) ของผู้ถือหุ้นสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ แม้จะเกี่ยวพันกับกฎหมายบริษัทก็ตาม[50] ในทำนองเดียวกัน ศาลอุทธรณ์สาธารณรัฐสิงคโปร์ ในคดี Larsen Oil v Petroprod และ Tomolugen v Silica Investors ได้กำหนดเส้นแบ่งระหว่างข้อพิพาทสิทธิส่วนบุคคลที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ กับข้อพิพาทสิทธิในทรัพย์สิน (in rem rights) ที่มีผลต่อบุคคลภายนอกหรือเจ้าหนี้ร่วม ซึ่งต้องสงวนไว้แก่ศาลของรัฐ[51] แนวทางเหล่านี้ช่วยสร้างความคาดหมายได้ทางกฎหมายและเพิ่มเสถียรภาพให้แก่ระบบการค้าระหว่างประเทศ

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 40 กำหนดว่า ศาลสามารถเพิกถอนคำชี้ขาดได้ หากข้อพิพาทนั้นไม่อาจเข้าสู่การระงับโดยอนุญาโตตุลาการตามกฎหมาย อย่างไรก็ดี กฎหมายไม่ได้กำหนด “บัญชีข้อพิพาทต้องห้าม” (negative list) ไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ศาลเป็นผู้วางแนวทางตีความเอง คำพิพากษาที่ 7928/2557 วินิจฉัยว่าข้อพิพาทแรงงานไม่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของลูกจ้าง คำพิพากษาที่ 1254/2560 และ 2074/2559 วินิจฉัยว่าข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาสัมปทานรัฐเป็นข้อพิพาททางปกครองที่ต้องสงวนไว้แก่ศาล ขณะที่คำพิพากษาที่ 1553/2547 วินิจฉัยว่าข้อพิพาทล้มละลายเป็นข้อพิพาทที่ไม่อาจเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ เนื่องจากกระทบสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าหนี้รวม อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาที่ 7256/2567 ศาลมีท่าทีผ่อนคลายขึ้น โดยยอมรับว่าข้อพิพาททางพาณิชย์ทั่วไปสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ หากไม่กระทบสิทธิของบุคคลภายนอกหรืออำนาจมหาชนของรัฐ[52]

แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สม่ำเสมอในการตีความขอบเขตของข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ (arbitrability) ในประเทศไทย[53] โดยในบางกรณีมีการตีความในลักษณะจำกัดหรือไม่แน่นอน อันอาจส่งผลกระทบต่อความคาดหมายได้ของคู่สัญญาและความเชื่อมั่นในระบบ

---

[48] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006*, ข้อ 1(5), 34(2)(b)(i).

[49] Fiona Trust & Holding Corporation v Privalov [2007] UKHL 40.

[50] Fulham Football Club Ltd v Richards [2011] EWCA Civ 855.

[51] Larsen Oil & Gas Pte Ltd v Petroprod Ltd [2011] SGCA 21; Tomolugen Holdings Ltd v Silica Investors Ltd [2015] SGCA 57.

[52] สถาบันอนุญาโตตุลาการ, *รวมคำพิพากษาของศาลและกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ* (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่); คำพิพากษาที่ 7928/2557; คำพิพากษาที่ 1254/2560; คำพิพากษาที่ 2074/2559; คำพิพากษาที่ 1553/2547; คำพิพากษาที่ 7256/2567.

[53] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, มาตรา 11.

กฎหมาย[54] นอกจากนี้ ความไม่ชัดเจนดังกล่าวยังอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบอนุญาโตตุลาการไทยให้สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้[55] ทั้งนี้ แนวทางสากลมีแนวโน้มที่จะกำหนดข้อพิพาทที่ไม่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการไว้อย่างจำกัด และตีความข้อยกเว้นดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพและความแน่นอนของกระบวนการ[56]

จะเห็นได้ว่า ปัญหาของไทยมิใช่การไม่มีกฎหมายรองรับ arbitrability แต่เกิดจากการไม่กำหนดขอบเขตข้อพิพาทต้องห้ามอย่างชัดเจนและจำกัด ทำให้ศาลมีบทบาทเกินควรในการตีความและสร้างข้อยกเว้น การปฏิรูปจึงควรบัญญัติรายการข้อพิพาทต้องห้ามให้ชัดเจน และกำหนดหลักการตีความแบบแคบ เพื่อสร้างความคาดหมายได้และยกระดับความน่าเชื่อถือของระบบอนุญาโตตุลาการไทยให้อยู่ในแนวเดียวกับหลักสากล

6. นโยบายสาธารณะ (Public Policy)

ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุดในกฎหมายอนุญาโตตุลาการ เพราะเป็นช่องทางที่เปิดให้ศาลของรัฐปฏิเสธการบังคับใช้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ แม้ในหลักทั่วไปจะมีแรงเอนเอียงเพื่อการบังคับใช้ (pro-enforcement bias) ก็ตาม หลักการนี้สะท้อนความตึงเครียดระหว่างหลักเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy) และความยุติธรรมเชิงเนื้อหา (substantive justice) ที่รัฐต้องการคุ้มครอง[57]

ในระดับสากล New York Convention 1958 ข้อ V(2)(b) กำหนดว่า ศาลอาจปฏิเสธการบังคับใช้คำชี้ขาดได้ หากการบังคับใช้นั้นขัดต่อ “นโยบายสาธารณะของรัฐนั้น”[58] UNCITRAL Model Law กำหนดในข้อ 34(2)(b)(ii) และข้อ 36(1)(b)(ii) ว่า ศาลสามารถเพิกถอนหรือปฏิเสธการบังคับใช้ได้หากคำชี้ขาดขัดต่อ “นโยบายสาธารณะของรัฐนั้น” เช่นเดียวกัน[59] อย่างไรก็ตาม ทั้งสองกรอบสากลได้ย้ำว่าข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะควรถูกตีความอย่างเคร่งครัดและใช้เฉพาะกรณีจำเป็น เพื่อป้องกันไม่ให้กลายเป็นช่องทางให้ศาลตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายซ้ำอีกครั้ง

ประเทศต้นแบบอย่างสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ต่างแสดงท่าทีชัดเจนในการตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะอย่างจำกัด ศาลสหราชอาณาจักร ในคดี Westacre Investments v Jugoimport วินิจฉัยว่า แม้ข้อตกลงอนุญาโตตุลาการจะเกี่ยวข้องกับการทุจริต แต่หากไม่มีหลักฐานที่

---

[54] Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards 1958, Article V(2)(a) (non-arbitrability).

[55] UNCITRAL, UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 (as amended in 2006).

[56] UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 (as amended in 2006), Article 34(2)(b)(i); Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 1028–1035.

[57] Jan Paulsson, *The Idea of Arbitration*, 18–25.

[58] New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958, art. V(2)(b).

[59] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006*, ข้อ 34(2)(b)(ii), 36(1)(b)(ii).

ชัดเจน ศาลไม่ควรปฏิเสธการบังคับใช้คำชี้ขาด เพราะจะเป็นการบ่อนทำลายหลักความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด (finality of arbitral awards)[60] ส่วนคดี Dallah v Pakistan ศาลสูงสุดสหราชอาณาจักรกลับเน้นว่า หากการบังคับใช้กระทบต่อหลักการพื้นฐานเรื่องความยินยอม (consent) ศาลสามารถตรวจสอบได้เต็มรูปแบบ แม้จะเกี่ยวข้องกับอนุญาโตตุลาการก็ตาม[61] ขณะที่ศาลอุทธรณ์สาธารณรัฐสิงคโปร์ในคดี PT First Media v Astro Nusantara ปฏิเสธไม่ให้คู่สัญญาอ้างข้อยกเว้นนโยบายสาธารณะเป็น “ประตูหลัง” (back door) เพื่อย้อนกลับไปโต้แย้งอำนาจอนุญาโตตุลาการ หลังจากพ้นกำหนดเวลาคัดค้านแล้ว[62] แนวคำพิพากษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าศาลของประเทศต้นแบบมุ่งรักษาความน่าเชื่อถือของอนุญาโตตุลาการโดยจำกัดขอบเขตของ public policy ให้แคบที่สุด

ในทางตรงกันข้าม พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ของไทย มาตรา 41 ให้อำนาจศาลปฏิเสธการบังคับใช้คำชี้ขาด หากเห็นว่าคำชี้ขาดนั้นขัดต่อ “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ถ้อยคำดังกล่าวกว้างและไม่ชัดเจน ส่งผลให้ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวาง คำพิพากษาที่ 4308/2560 ศาลได้อาศัยข้อยกเว้นดังกล่าวเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดี ทั้งที่ตามเจตนารมณ์ของ New York Convention 1958 ศาลไม่ควรทำหน้าที่ทบทวนข้อพิพากษาซ้ำ (no merits review)[63] การตีความเช่นนี้สะท้อนความไม่ไว้วางใจของศาลไทยต่อกลไกเอกชน และเป็นลักษณะเฉพาะของระบบซีวิลลอว์ (civil law) ที่มุ่งเน้นความยุติธรรมเชิงเนื้อหามากกว่าการเคารพเสรีภาพของคู่สัญญา[64]

ปัญหาการตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) ในการบังคับใช้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย เป็นอีกประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบอนุญาโตตุลาการ โดยในทางปฏิบัติ การตีความข้อยกเว้นดังกล่าวยังมีแนวโน้มขยายขอบเขตออกไปกว้าง ซึ่งอาจเปิดโอกาสให้ศาลเข้าไปตรวจสอบเนื้อหาของคำชี้ขาดในลักษณะใกล้เคียงกับการพิจารณาใหม่ อันอาจกระทบต่อหลักความเป็นที่สุดของคำชี้ขาดและลดทอนความเชื่อมั่นของคู่สัญญาในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ[65] นอกจากนี้ แนวทางดังกล่าวยังอาจไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่มุ่งจำกัดการใช้ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะให้แคบลง โดยให้ใช้เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับหลักพื้นฐานของกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี เช่น การทุจริตหรือการละเมิดหลักสิทธิมนุษยชนเท่านั้น[66]

---

[60] Westacre Investments Inc v Jugoimport-SDRP Holding Co Ltd [2000] QB 288 (CA).

[61] Dallah Real Estate and Tourism Holding Co v Ministry of Religious Affairs of Pakistan [2010] UKSC 46.

[62] PT First Media TBK v Astro Nusantara International BV [2013] SGCA 57.

[63] สถาบันอนุญาโตตุลาการ, *รวมคำพิพากษาของศาลและกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ* (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่); คำพิพากษาที่ 4308/2560.

[64] Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 120–135.

[65] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, มาตรา 44(2)(ข); United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958), art V(2)(b); Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2820; Albert Jan van den Berg, *The New York Arbitration Convention of 1958* (1981), 360–365.

[66] United Nations, *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* (1958), art V(2)(b); Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 2820; Albert Jan van den Berg, *The New York Arbitration Convention of 1958* (1981), 360–365.

จะเห็นว่า ปัญหาของไทยมิใช่การขาดข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ แต่เกิดจากการตีความที่กว้างเกินไปและไม่สม่ำเสมอ ซึ่งบั่นทอนความเชื่อมั่นในระบบอนุญาโตตุลาการ การปฏิรูปจึงควรมุ่งตีความข้อยกเว้นนี้อย่างจำกัดและใช้เป็น “ข้อยกเว้นสุดท้าย” (last resort) เท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและรักษาหลักเสรีภาพของคู่สัญญาในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ

7. มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (Interim Measures)

มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) เป็นกลไกสำคัญในการประกันว่ากระบวนการอนุญาโตตุลาการจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งสามารถโอนหรือทำลายทรัพย์สินได้ระหว่างพิจารณา คำชี้ขาดในภายหลังย่อมปราศจากผลในทางปฏิบัติ[67] หลักการนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับความน่าเชื่อถือ (credibility) และความคาดหมายได้ (predictability) ของระบบอนุญาโตตุลาการในสายตาคู่สัญญาระหว่างประเทศ

UNCITRAL Model Law เดิมมิได้ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการสั่งมาตรการคุ้มครองชั่วคราวโดยตรง แต่การแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2006 ได้บัญญัติชัดเจนในข้อ 17A–17J ให้อนุญาโตตุลาการสามารถออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวเองได้[68] ตัวอย่างมาตรการ ได้แก่ คำสั่งคงสภาพข้อพิพาท (status quo orders) คำสั่งห้ามโอนหรือจำหน่ายทรัพย์สิน (asset preservation orders) และคำสั่งให้วางหลักประกัน (security for costs)[69] ทั้งนี้ บทบาทของศาลในระบบกฎหมายแม่แบบถูกจำกัดให้อยู่ในฐานะสนับสนุน (supportive role) เช่น บังคับใช้มาตรการของคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ไม่ใช่ผู้ตัดสินแทน

ประเทศที่ถือเป็นศูนย์กลางอนุญาโตตุลาการได้ปรับใช้แนวทางดังกล่าวอย่างจริงจัง สหราชอาณาจักรภายใต้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ ค.ศ. 1996 มาตรา 44 ให้อำนาจศาลออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราว แต่ศาลจะเข้ามาเกี่ยวข้องเฉพาะเมื่อคณะอนุญาโตตุลาการไม่อาจสั่งการได้ทันเวลา หรือคู่สัญญาตกลงให้อำนาจศาลไว้[70] ในขณะเดียวกัน กฎหมายแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2025 ยังได้รองรับกลไกผู้ชี้ขาดฉุกเฉิน (emergency arbitrator) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดการพึ่งพาศาลสหราชอาณาจักร[71] ส่วนสาธารณรัฐสิงคโปร์ภายใต้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ค.ศ. 1994 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2021) ก็ได้บัญญัติให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราวโดยตรง ขณะเดียวกันก็เปิดทางให้ศาลมีอำนาจสนับสนุนและบังคับใช้มาตรการดังกล่าว[72] ศาลอุทธรณ์สาธารณรัฐสิงคโปร์ ในคดี NCC International v Alliance Concrete Case ยังได้ย้ำว่า ศาลควรใช้ดุลพินิจอย่างจำกัดและสนับสนุนคำสั่งอนุญาโตตุลาการ เว้นแต่มีเหตุขัดต่อหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐาน

---

[67] Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 147–150.

[68] UNCITRAL, *Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006*, ข้อ 17A–17J.

[69] Nigel Blackaby, Constantine Partasides, Alan Redfern and Martin Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 595–640.

[70] UK Arbitration Act 1996, s. 44.

[71] UK Arbitration Act 1996 (as amended by the Arbitration Act 2025), ss. 44–44B.

[72] Singapore International Arbitration Act 1994 (as amended up to 2021), ss. 11, 12A.

ในประเทศไทย พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 16 และมาตรา 18 ให้อำนาจศาลเป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว แต่ไม่ได้ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการโดยตรง ส่งผลให้คู่สัญญาต้องยื่นคำร้องต่อศาลแพ่งเพื่อขอความคุ้มครองระหว่างการพิจารณา คำพิพากษาที่ 5379/2550 และ 1208/2554 ยืนยันหลักการนี้ว่าอนุญาโตตุลาการไม่มีอำนาจออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราวเอง[73] แนวทางดังกล่าวแตกต่างอย่างชัดเจนจากมาตรฐานสากลที่ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการโดยตรง และทำให้กระบวนการของไทยขาดความรวดเร็วและความยืดหยุ่น

ในบริบทของประเทศไทย การกำหนดมาตรการคุ้มครองชั่วคราวยังคงต้องพึ่งพาศาลเป็นกลไกหลัก[74] ซึ่งอาจส่งผลให้กระบวนการขาดความรวดเร็วและเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายแก่คู่สัญญา นอกจากนี้ โครงสร้างดังกล่าวยังอาจลดทอนประสิทธิภาพของอนุญาโตตุลาการในฐานะกลไกระงับข้อพิพาททางเลือก เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางสากลที่ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการในการกำหนดมาตรการคุ้มครองชั่วคราวได้โดยตรง[75] โดยมีศาลทำหน้าที่สนับสนุนและบังคับใช้คำสั่งดังกล่าว[76] ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในกฎหมายต้นแบบและระบบกฎหมายของประเทศที่เป็นศูนย์กลางอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ[77]

จะเห็นได้ว่า ปัญหาของไทยมิใช่การไม่มีกฎหมายว่าด้วยมาตรการคุ้มครองชั่วคราว แต่เป็นเพราะระบบอนุญาโตตุลาการไทยให้อำนาจศาลกว้างเกินไป ขณะที่ไม่ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการโดยตรง ส่งผลให้กระบวนการขาดความรวดเร็วและขัดกับแนวโน้มสากล การปฏิรูปจึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพื่อให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราวได้เอง โดยให้ศาลมีบทบาทเพียงบังคับใช้มาตรการเท่านั้น เพื่อสร้างความคาดหมายได้ (predictability) และเพิ่มศักยภาพของประเทศไทยในการแข่งขันกับประเทศที่เป็นศูนย์กลางอนุญาโตตุลาการ

8. ผลการวิจัย (Research Findings)

จากการศึกษาวิเคราะห์กฎหมายอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เปรียบเทียบกับอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและการบังคับใช้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ค.ศ. 1958 (New York Convention 1958) กฎหมายแม่แบบว่าด้วยอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศ ค.ศ. 1985 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2006) ของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL Model Law 1985/2006) รวมทั้งกฎหมายของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ พบว่าระบบอนุญาโตตุลาการไทยยังมีข้อจำกัดเชิง

---

[73] สถาบันอนุญาโตตุลาการ, *รวมคำพิพากษาของศาลและกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ* (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่); คำพิพากษาที่ 5379/2550; คำพิพากษาที่ 1208/2554.

[74] พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พุทธศักราช 2545, มาตรา 16.

[75] UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 (as amended in 2006), Article 17 (power of arbitral tribunal to grant interim measures).

[76] UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 (as amended in 2006), Articles 17H–17I (recognition and enforcement of interim measures).

[77] Arbitration Act 1996 (United Kingdom), sections 38, 44; International Arbitration Act (Singapore).

โครงสร้างและเชิงการตีความที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ประการแรก ในประเด็น **ความสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการ (arbitrability)** พบว่ากฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดขอบเขตของข้อพิพาทซึ่งสามารถเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการได้อย่างชัดเจน พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพียงระบุในเชิงทั่วไปว่า หากข้อพิพาทไม่อาจเข้าสู่อนุญาโตตุลาการตามกฎหมาย ศาลสามารถเพิกถอนคำชี้ขาดได้โดยอาศัยมาตรา 40 วรรคสอง (2) (ก) ซึ่งเปิดช่องให้ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการตีความ ขาดหลักเกณฑ์แน่นอนและสม่ำเสมอในทางปฏิบัติ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าข้อพิพาทแรงงานและข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสัญญาสัมปทานของรัฐเป็นข้อพิพาทที่ไม่อาจเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย (legal uncertainty) และกระทบต่อความคาดหมายได้ของคู่สัญญา แตกต่างจากแนวทางของประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมักกำหนด “บัญชีข้อพิพาทต้องห้าม” (negative list) ไว้อย่างจำกัด เพื่อให้ศาลมีกรอบพิจารณาที่แน่นอนและเปิดโอกาสให้ข้อพิพาทส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการได้

ประการที่สอง ในประเด็น **นโยบายสาธารณะ (public policy)** ผลการศึกษาพบว่าศาลไทยมีแนวโน้มตีความถ้อยคำ “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ตามมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 อย่างกว้างขวางเกินจำเป็น โดยใช้เป็นเหตุเพิกถอนหรือปฏิเสธการบังคับคำชี้ขาดแม้ในกรณีที่ไม่กระทบต่อผลประโยชน์สาธารณะโดยตรง ซึ่งไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอนุสัญญานิวยอร์ก ค.ศ. 1958 และกฎหมายแม่แบบของ UNCITRAL ที่กำหนดให้ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะใช้เฉพาะในกรณีที่จำเป็นจริง และควรตีความอย่างจำกัด (narrow interpretation) การขาดแนวทางการตีความที่ชัดเจนทำให้เกิดความไม่สม่ำเสมอ (inconsistency) ในแนวคำพิพากษาและส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของระบบอนุญาโตตุลาการไทยในสายตาผู้ประกอบการต่างชาติ

ประการที่สาม ในประเด็น **มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures)** ผลการวิจัยพบว่ากฎหมายไทยยังจำกัดอำนาจคณะอนุญาโตตุลาการให้ต้องพึ่งพาศาลเป็นหลัก โดยมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ให้อำนาจศาลสั่งมาตรการคุ้มครองชั่วคราวตามคำร้องของคู่สัญญา แต่ไม่ได้ให้อำนาจดังกล่าวแก่คณะอนุญาโตตุลาการเอง ส่งผลให้กระบวนการขาดความรวดเร็ว (speed) และความยืดหยุ่น (flexibility) ในการคุ้มครองสิทธิของคู่สัญญาในระหว่างพิจารณา ขณะที่กฎหมายของสหราชอาณาจักร (UK Arbitration Act 1996/2025) และของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Act 1994/2021) ได้ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราวเองโดยตรง รวมถึงการแต่งตั้งผู้ชี้ขาดฉุกเฉิน (emergency arbitrator) เพื่อรองรับข้อพิพาทที่ต้องการความคุ้มครองเร่งด่วน ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการอนุญาโตตุลาการในทางปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญ

ประการสุดท้าย ผลการวิจัยโดยรวมสะท้อนว่า ระบบอนุญาโตตุลาการไทยยังขาด “ประสิทธิภาพ” (efficiency) ในสามมิติหลัก ได้แก่ ความรวดเร็ว (speed) ความแน่นอนทางกฎหมาย (legal certainty) และความน่าเชื่อถือ (credibility) เมื่อเทียบกับแนวทางของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบ ระบบไทยยังคงมีข้อจำกัดในด้านการกำหนดขอบเขตข้อพิพาท การตีความนโยบาย

สาธารณะ และอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการในการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราว ส่งผลให้ประเทศไทยยังไม่สามารถสร้างระบบอนุญาโตตุลาการที่มีมาตรฐานสากลอย่างเต็มรูปแบบ และยังไม่สามารถยกระดับบทบาทของตนให้เป็น “ศูนย์กลางการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ” (regional arbitration hub) ได้อย่างแท้จริง

9. การวิเคราะห์กฎหมายอนุญาโตตุลาการเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis): กรณีข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (Arbitrability), นโยบายสาธารณะ (Public Policy) และมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (Interim Measures)

บทนี้มุ่งวิเคราะห์เชิงลึกโดยวางกรอบประเมินไว้สี่ด้าน ได้แก่ ความคาดหมายได้ของกฎหมาย (predictability) ความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด (finality) ประสิทธิภาพเชิงกระบวนวิธี (procedural efficiency) และความสอดคล้องกับกรอบสากล ได้แก่ New York Convention 1958 กับ UNCITRAL Model Law ใจความสำคัญของบทนี้คือ ระบบอนุญาโตตุลาการที่ “จำกัดข้อยกเว้นให้แคบและตรวจสอบได้” และ “วางศาลในบทบาทสนับสนุน (supportive role)” จะช่วยส่งเสริมให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการมีแรงสนับสนุนต่อการบังคับใช้คำชี้ขาด (pro-enforcement bias) และเพิ่มความเชื่อมั่นของคู่สัญญา ในทางตรงข้าม ระบบอนุญาโตตุลาการที่ “เปิดข้อยกเว้นกว้าง” และ “ให้ศาลพิจารณาเนื้อคดีซ้ำ (merits review)” จะทำให้กระบวนการขาดความแน่นอนและบั่นทอนประสิทธิภาพของระบบอนุญาโตตุลาการ เมื่อเทียบกับแนวทางของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์แล้ว ระบบอนุญาโตตุลาการของไทยยังคงแตกต่างจากหลักสากลในหลายประเด็น โดยเฉพาะในส่วนที่ศาลยังคงมีบทบาทกว้างในการตรวจสอบและตีความ

ต่อไปนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์แต่ละประเด็น โดยสรุปเหตุผลทางหลักกฎหมาย ผลกระทบต่อระบบอนุญาโตตุลาการ และสังเคราะห์ภาพรวมของประเด็นที่ยังต้องได้รับการปรับปรุง

ข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) ตามหลักกฎหมายสากล ข้อพิพาททางพาณิชย์ถือว่าสามารถเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการได้โดยทั่วไป เว้นแต่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดห้ามไว้ชัดเจน หลักการนี้แสดงให้เห็นว่าเอกชนสามารถนำข้อพิพาทของตนไปสู่การพิจารณาโดยอนุญาโตตุลาการได้ หากข้อพิพาทนั้นไม่กระทบสิทธิของบุคคลภายนอกหรือไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของรัฐที่สงวนไว้เป็นพิเศษ ในสหราชอาณาจักร หลักการดังกล่าวได้รับการส่งเสริมผ่านแนวการตีความของศาลที่ให้ “ความสมเหตุสมผลของข้อตกลงอนุญาโตตุลาการ” เป็นจุดตั้งต้น (validation principle) กล่าวคือ ศาลจะพยายามตีความข้อตกลงในทางที่ทำให้สามารถใช้บังคับได้ มากกว่าที่จะตีความให้เป็นโมฆะ แนวทางนี้ช่วยให้เส้นแบ่งระหว่างอำนาจศาลกับอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการมีความชัดเจน คู่สัญญาจึงมั่นใจได้ว่าข้อพิพาททางพาณิชย์ส่วนใหญ่ รวมถึงข้อพิพาทภายในกิจการของเอกชน จะได้รับการพิจารณาผ่านกระบวนการอนุญาโตตุลาการอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนสาธารณรัฐสิงคโปร์ยึดแนวคิดเดียวกันแต่เพิ่มเกณฑ์ที่ตรวจสอบได้ชัดเจน โดยศาลจำแนกข้อพิพาทที่เกี่ยวกับ “สิทธิส่วนบุคคล” (in personam) ซึ่งผูกพันเฉพาะคู่สัญญา ออกจากข้อพิพาทที่เกี่ยวกับ “สิทธิในทรัพย์สิน” (in rem) ซึ่ง

กระทบต่อบุคคลภายนอกหรือเจ้าหนี้รวม การกำหนดเส้นแบ่งเช่นนี้ทำให้ดุลพินิจของศาลแคบลงและคำวินิจฉัยมีความสม่ำเสมอมากขึ้น ตรงกันข้าม ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่กำหนด “ข้อพิพาทต้องห้าม” อย่างชัดเจน เส้นแบ่งระหว่างข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้หรือไม่ได้ จึงเกิดจากแนวคำพิพากษาเป็นรายคดี ซึ่งมักตัดข้อพิพาทบางประเภท เช่น คดีแรงงาน คดีสัมปทานรัฐ และคดีล้มละลาย ออกจากขอบเขตของอนุญาโตตุลาการอย่างกว้าง แม้ในระยะหลังจะเริ่มเห็นแนวโน้มที่ศาลเปิดกว้างขึ้นในคดีพาณิชย์ทั่วไป แต่โดยภาพรวมแนวคำวินิจฉัยยังไม่สม่ำเสมอ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย (legal uncertainty) และลดแรงจูงใจให้คู่สัญญาเลือกประเทศไทยเป็นที่นั่งอนุญาโตตุลาการ

นโยบายสาธารณะ (public policy) ตามหลักสากล “นโยบายสาธารณะ” ถือเป็นข้อยกเว้นขั้นสุดท้าย ที่ใช้ป้องกันไม่ให้การบังคับใช้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการขัดต่อหลักพื้นฐานของกฎหมายและความยุติธรรมของประเทศ แต่ในขณะเดียวกัน หลักการนี้ไม่ควรถูกนำมาใช้เป็นเหตุให้ศาลกลับไปตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คณะอนุญาโตตุลาการได้วินิจฉัยไปแล้ว ประเทศที่เป็นต้นแบบ เช่น สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ มักตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะอย่างแคบ และวางหลัก “วินัยด้านเวลา” ไว้อย่างชัดเจน หมายความว่า ประเด็นใดที่คู่สัญญาควรยกขึ้นต่อสู้ในชั้นอนุญาโตตุลาการ หากละเลยไม่ยกในเวลานั้น ก็ไม่สามารถนำมาอ้างเป็นเหตุของนโยบายสาธารณะในชั้นบังคับคดีได้อีก หลักการนี้ช่วยคุ้มครองทั้ง “ความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด” และ “ความเป็นธรรมในกระบวนการ” ตรงกันข้าม ในประเทศไทย ถ้อยคำ “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ซึ่งบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มักถูกตีความอย่างกว้าง ศาลบางคดีจึงนำมาใช้เป็นเหตุเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือพิจารณาคดีซ้ำอีกครั้ง ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการสากล ผลที่เกิดขึ้นคือ ระบบการบังคับใช้คำชี้ขาดของไทยขาดเสถียรภาพ และทำให้ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ ซึ่งควรใช้ในกรณีพิเศษเท่านั้น กลายเป็นข้ออ้างที่ถูกใช้ทั่วไปในทางปฏิบัติ

มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) กฎหมายแม่แบบของคณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL Model Law) ที่แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 2006 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวได้ด้วยตนเอง เพื่อรักษาประโยชน์ของคู่สัญญาและคงผลของกระบวนการพิจารณา ตัวอย่างของคำสั่งเหล่านี้ ได้แก่ คำสั่งให้คงสถานะของข้อพิพาท (maintaining the status quo) คำสั่งห้ามโอนหรือจำหน่ายทรัพย์สิน (prohibiting the transfer of assets) และคำสั่งให้วางหลักประกัน (security for costs) หลักการนี้ยังวางให้ศาลมีบทบาทเพียง “สนับสนุน” (supportive role) คือ บังคับใช้คำสั่งของคณะอนุญาโตตุลาการ ไม่ใช่เข้ามาวินิจฉัยแทน โดยทั่วไป การออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวจะพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความจำเป็นและความเร่งด่วน (2) ความได้สัดส่วนระหว่างมาตรการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และ (3) ความเสี่ยงที่ไม่อาจเยียวยาได้หากไม่ออกคำสั่งในขณะนั้น ทั้งสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ต่างนำหลักการนี้มาใช้ และได้พัฒนาเพิ่มเติมให้มีระบบ “ผู้ชี้ขาดฉุกเฉิน” (emergency arbitrator) ซึ่งสามารถออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนที่คณะอนุญาโตตุลาการจะถูกแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ระบบเช่นนี้ช่วยให้ข้อพิพาททางธุรกิจที่ต้องการการคุ้มครองอย่างเร่งด่วนได้รับการแก้ไขทันท่วงที ลดความล่าช้า และลดโอกาสที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะใช้กลยุทธ์ “ถ่วงเวลา” เพื่อเอาเปรียบอีกฝ่าย

ในทางกลับกัน พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ของไทยยังคงให้อำนาจในการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวอยู่ที่ศาลเพียงฝ่ายเดียว โดยคณะอนุญาโตตุลาการไม่มีอำนาจดังกล่าวด้วยตนเอง ส่งผลให้การดำเนินคดีล่าช้า มีต้นทุนสูง และในบางกรณีอาจทำให้ผลของคำชี้ขาดไม่สามารถบังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ

เพื่อให้เห็นภาพรวมโดยสังเขป ตารางต่อไปนี้แสดงการเปรียบเทียบหลักกฎหมาย แนวคำพิพากษา และผลต่อความคาดหมายได้ของระบบอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐสิงคโปร์ และประเทศไทย

ตารางการเปรียบเทียบ Arbitrability, Public Policy และ Interim Measures

ประเด็น	แบบสากล (New York Convention / UNCITRAL Model Law)	สหราชอาณาจักร (UK Arbitration Act 1996/2025)	สาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Act 1994/2021)	ประเทศไทย (พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545)
ข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability)	โดยหลักข้อพิพาททางพาณิชย์เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ ยกเว้นกฎหมายเฉพาะห้าม (Model Law ข้อ 1(5); NYC ข้อ V(2)(a))	ศาลเปิดกว้าง เช่น คดี Fulham v Richards (2011) ข้อพิพาท unfair prejudice ชี้ขาดได้ เว้นแต่การเลิกบริษัท **เน้น certainty**	ศาลแยก in personam (อนุญาต) ออกจาก in rem (ไม่อนุญาต) เช่น คดี Larsen Oil v Petroprod (2011) **สร้าง predictability**	ศาลตีความกว้าง เช่น คำพิพากษาที่ 1254/2560 (แรงงาน), 4308/2560 (สัมปทาน), 1553/2547 (ล้มละลาย) **ขาด legal certainty**
นโยบายสาธารณะ (Public Policy)	เหตุยกเว้นสุดท้าย เฉพาะกรณี fundamental notions of justice หรือ internationally mandatory rules (Model Law ข้อ 34, 36; NYC ข้อ V(2)(b)) **เน้น pro-enforcement bias**	ตีความแคบ เช่น คดี Westacre (2000), RBRG v Sinocore (2018): ห้าม re-hearing เนื้อคดี **รักษา finality**	จำกัดเข้มงวด เช่น คดี PT Asuransi v Dexia (2006), Astro v First Media (2013): ใช้เฉพาะกระทบยุติธรรมขั้นพื้นฐาน **เน้น fundamental justice only**	ศาลตีความกว้าง เช่น คำพิพากษาที่ 7928/2557, 2074/2559 ใช้ “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี” เพื่อตรวจสอบเนื้อหาซ้ำ **กระทบ credibility**

ประเด็น	แบบสากล (New York Convention / UNCITRAL Model Law)	สหราชอาณาจักร (UK Arbitration Act 1996/2025)	สาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Act 1994/2021)	ประเทศไทย (พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545)
มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (Interim Measures)	Model Law 2006 ข้อ 17A–17J ให้อนุญาโตตุลาการสั่งได้ ศาลสนับสนุน (supportive role)	Arbitration Act 1996 ข้อ 44 ศาลช่วยเฉพาะจำเป็น; Arbitration Act 2025 เพิ่ม emergency arbitrator และขยายบทบาทศาลต่อ third parties	IAA ข้อ 12, 12A ให้อนุญาโตตุลาการสั่งเอง ศาลมีบทบาทบังคับใช้ ไม่ใช่ re-hearing เช่น คดี Front Row v Daimler 2010 **สร้าง efficiency**	มาตรา 16 ให้ขอต่อศาลเท่านั้น เช่น คำพิพากษาที่ 1208/2554, 5379/2550 วินิจฉัยว่าอนุญาโตตุลาการไม่มีอำนาจสั่งเอง **ขาด speed & independence**

จากตารางและเหตุผลที่กล่าวมา สามารถสรุป “ช่องว่างเชิงโครงสร้าง” ของระบบอนุญาโตตุลาการไทยได้ 3 ประการสำคัญ คือ *ประการแรก* เส้นแบ่งของข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (arbitrability) ยังไม่ถูกกำหนดให้ชัดเจนและตรวจสอบได้ จึงทำให้ผลของคดีมีความไม่แน่นอนและแตกต่างกันไปในแต่ละกรณี *ประการที่สอง* การใช้ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะ (public policy) ยังขาดแนวทางการตีความและหลักเกณฑ์ด้านเวลาอย่างเป็นระบบ ทำให้ศาลบางครั้งกลับไปตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือเนื้อคดีซ้ำ ซึ่งกระทบต่อ “ความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด” (finality of awards) *ประการที่สาม* โครงสร้างอำนาจในการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) ยังคงให้อำนาจศาลเป็นหลัก โดยคณะอนุญาโตตุลาการไม่สามารถออกคำสั่งได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้กระบวนการขาดความรวดเร็วยืดหยุ่น และมีต้นทุนสูง ซึ่งทั้งสามประการนี้เกี่ยวโยงกันโดยตรง กล่าวคือ เมื่อศาลมีอำนาจกว้างและใช้ข้อยกเว้นอย่างกว้าง ระบบย่อมขาดความคาดหมายได้ (predictability) คู่สัญญาจึงมีแนวโน้มเลือกใช้เขตอำนาจอื่นที่มีกฎเกณฑ์ชัดเจนกว่า ข้อสรุปนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อ “เปรียบเทียบความแตกต่าง” เท่านั้น แต่ต้องการชี้แนวทางการปรับปรุงเชิงสถาบันของระบบไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยยังคงรักษาความระมัดระวังที่จำเป็นต่อประโยชน์สาธารณะ

โดยสรุปแล้ว การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า ระบบอนุญาโตตุลาการของไทยยังคงมี “ช่องว่างเชิงโครงสร้าง” (structural gaps) ในสามประเด็นหลัก ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของข้อพิพาทที่เข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ การตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะอย่างกว้าง และการจำกัดอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการในการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราว ช่องว่างเหล่านี้สะท้อนว่ากระบวนการอนุญาโตตุลาการไทยยังคงให้ศาลมีบทบาทมากเกินไป และขาดความยืดหยุ่นเชิงกลไก เมื่อเทียบกับแนวทางของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ซึ่งวางศาลในฐานะ “ผู้สนับสนุน” (supportive role) มากกว่าจะเป็น “ผู้กำกับ” (supervisory role)

ดังนั้น เพื่อยกระดับระบบอนุญาโตตุลาการไทยให้เทียบเคียงกับมาตรฐานระหว่างประเทศ บทความนี้จึงเสนอแนวทางการปรับปรุงเชิงกฎหมายในสามประเด็นสำคัญ คือ (1) การกำหนดขอบเขตข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้อย่างชัดเจน (2) การจำกัดการตีความข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะให้อยู่ในกรอบที่แคบ และ (3) การเพิ่มอำนาจให้คณะอนุญาโตตุลาการออกมาตรการคุ้มครองชั่วคราวได้ด้วยตนเอง สำหรับแนวทางการแก้ไขเชิงโครงสร้างเหล่านี้จะนำเสนออย่างละเอียดในลำดับถัดไป

10. ข้อเสนอเพื่อการแก้ไขและพัฒนาพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 (Reform Proposals for the Thai Arbitration Act)

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบในสามประเด็นหลัก ได้แก่ ความสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการ (arbitrability), นโยบายสาธารณะ (public policy) และมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (interim measures) พบว่าระบบอนุญาโตตุลาการไทยยังคงมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่แตกต่างจากมาตรฐานสากล โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับ New York Convention 1958, UNCITRAL Model Law ตลอดจน UK Arbitration Act และของสาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Act 1994, as amended up to 2021) ความแตกต่างเหล่านี้ส่งผลต่อความคาดหมายได้ (predictability), ความรวดเร็ว (speed), ความแน่นอนทางกฎหมาย (legal certainty) และความน่าเชื่อถือ (credibility) ของระบบอนุญาโตตุลาการไทยในเวทีระหว่างประเทศ

10.1 ข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ (Arbitrability)

ปัญหา: พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 40 กำหนดเพียงว่า หากข้อพิพาท “ไม่อาจระงับได้โดยอนุญาโตตุลาการตามกฎหมาย” ศาลสามารถเพิกถอนคำชี้ขาดได้ แต่ไม่ได้ระบุ “บัญชีข้อพิพาทต้องห้าม” (negative list) อย่างชัดเจน จึงทำให้ศาลตีความแตกต่างกัน เช่น คดีแรงงาน คดีสัญญาสัมปทานรัฐ และคดีล้มละลาย ที่มักถูกตีความว่าไม่สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้

หลักการเปรียบเทียบ: สหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ถือว่าข้อพิพาททางพาณิชย์ทั้งหมดสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ เว้นแต่มีกฎหมายห้ามไว้อย่างจำกัด เช่น คดี *Fulham Football Club v Richards* [2011] EWCA Civ 855 ซึ่งยืนยันว่าข้อพิพาทผู้ถือหุ้นส่วนน้อยสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้ ตราบใดที่ไม่เกี่ยวกับการเลิกบริษัท

ข้อเสนอ: เสนอให้บัญญัติ “มาตรา 40/1” ใหม่ เพื่อระบุข้อพิพาทต้องห้ามเฉพาะ ได้แก่ (1) สถานะบุคคลและครอบครัว (2) คดีอาญา และ (3) ข้อพิพาทที่กฎหมายเฉพาะห้ามไว้อย่างชัดแจ้ง โดยกำหนดหลักทั่วไปว่า ข้อพิพาทพาณิชย์ทั้งหมดสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้

ร่างมาตรา (drafting):

"มาตรา 40/1 ข้อพิพาทที่ไม่อาจเข้าสู่อนุญาโตตุลาการ ได้แก่ (1) ข้อพิพาทเกี่ยวกับสถานะบุคคลหรือครอบครัว (2) ข้อพิพาทอาญา และ (3) ข้อพิพาทที่กฎหมายบัญญัติห้ามมิให้นำเข้าสู่อนุญาโตตุลาการโดยชัดแจ้ง เว้นแต่กรณีดังกล่าว ข้อพิพาททางแพ่งหรือพาณิชย์ไม่ว่าจะมีลักษณะอย่างใด ให้สามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้"

เหตุผล: มาตรานี้สร้างความชัดเจนโดยนำหลักจาก Model Law และแนวทางสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์มาใช้ ทำให้คู่สัญญามีความมั่นใจว่าข้อพิพาทใดสามารถเข้าสู่อนุญาโตตุลาการได้โดยไม่ต้องรอคำตีความจากศาล

10.2 นโยบายสาธารณะ (Public Policy)

ปัญหา: ศาลไทยบางคดี เช่น คำพิพากษาที่ 7928/2557 และ 2074/2559 ใช้นโยบายสาธารณะเป็นเหตุเพิกถอนคำชี้ขาดโดยการตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายซ้ำ ซึ่งขัดกับหลักการสากลที่มุ่งให้ public policy เป็นข้อยกเว้นสุดท้ายเท่านั้น

หลักการเปรียบเทียบ: New York Convention 1958 ข้อ V(2)(b) และ UNCITRAL Model Law ข้อ 34(2)(b)(ii), 36(1)(b)(ii) ระบุชัดเจนว่าการอ้าง public policy ต้องตีความอย่างเคร่งครัด จำกัดเฉพาะเมื่อกระทบหลักยุติธรรมขั้นพื้นฐานหรือขัดต่อกฎหมายบังคับเด็ดขาดที่มีมิติระหว่างประเทศ สหราชอาณาจักรยืนยันหลักการนี้ในคดี *Westacre* และ *RBRG v Sinocore*

ข้อเสนอ: แก้ไขมาตรา 40 โดยเพิ่มวรรคสอง กำหนดนิยาม "นโยบายสาธารณะ" ให้ตีความจำกัดเฉพาะในระดับ "นโยบายสาธารณะระหว่างประเทศ" (international public policy) และห้ามศาลทบทวนข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายในสาระของข้อพิพาทอีก

ร่างมาตรา (drafting):

"มาตรา 40 วรรคสอง ในการพิจารณาเพิกถอนคำชี้ขาด ให้นโยบายสาธารณะหมายถึงหลักยุติธรรมขั้นพื้นฐาน หรือกฎหมายที่มีลักษณะบังคับเด็ดขาดที่จำเป็นในมิติระหว่างประเทศเท่านั้น และห้ามศาลตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายในสาระที่อนุญาโตตุลาการได้วินิจฉัยแล้ว"

เหตุผล: การบัญญัตินิยาม public policy แบบแคบจะช่วยลดการแทรกแซงของศาลไทยและยกระดับมาตรฐานสากลที่มุ่งคุ้มครองหลักความเป็นที่สุด (finality) และเสรีภาพของคู่สัญญา (party autonomy)

10.3 มาตรการคุ้มครองชั่วคราว (Interim Measures)

ปัญหา: พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 16 ให้อำนาจศาลเป็นหลัก โดยไม่ให้อำนาจแก่คณะอนุญาโตตุลาการในการออกมาตรการคุ้มครองเอง ศาลยืนยันแนวนี้ในคดี 1208/2554 และ 5379/2550 ส่งผลให้กระบวนการไทยขาดความยืดหยุ่นและความรวดเร็ว แตกต่างจากระบบอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

หลักการเปรียบเทียบ: Model Law ค.ศ. 2006 ข้อ 17A–17J ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการสั่งมาตรการเอง โดยศาลมีหน้าที่บังคับใช้หรือช่วยเหลือเท่านั้น สหราชอาณาจักรก็ยึดหลักเดียวกัน โดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ ค.ศ. 1996 ข้อ 44 (แก้ไข ค.ศ. 2025) ให้อำนาจศาลเฉพาะกรณีจำเป็น สาธารณรัฐสิงคโปร์ ก็มีข้อ 12 และ 12A แห่ง Singapore IAA 1994 ที่ให้อำนาจอนุญาโตตุลาการเต็มที่

ข้อเสนอ: บัญญัติ “มาตรา 16/1–16/10” ใหม่ อ้างอิงจาก Model Law 2006 ข้อ 17A–17J โดยให้นิยามมาตรการคุ้มครองชั่วคราว กำหนดเกณฑ์การสั่ง (เช่น ความจำเป็น ความเร่งด่วน ความสมดุลแห่งความเสียหาย และการวางหลักประกัน) กำหนดอำนาจอนุญาโตตุลาการสั่งมาตรการเอง และบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสนับสนุนหรือบังคับใช้เท่านั้น

เหตุผล: การเพิ่มหมวดนี้จะทำให้ระบบอนุญาโตตุลาการไทยเทียบเท่ากับมาตรฐานสากล ลดภาระศาล และสร้างความมั่นใจแก่คู่สัญญาต่างชาติ

ข้อเสนอการแก้ไขทั้งสามประการข้างต้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับโครงสร้างระบบอนุญาโตตุลาการของไทยให้มีความทันสมัยและอยู่ในแนวเดียวกับหลักสากลมากยิ่งขึ้น หากสามารถดำเนินการได้จริงจะช่วยยกระดับระบบอนุญาโตตุลาการของไทยในหลายมิติ ทั้งในด้านความคาดหมายได้ (predictability) ความแน่นอนทางกฎหมาย (legal certainty) ความรวดเร็วและประสิทธิภาพของกระบวนการ (procedural efficiency) รวมถึงความเชื่อมั่นของผู้ใช้ระบบ (credibility) ในเชิงปฏิบัติ การมีกรอบข้อพิพาทที่ชัดเจน (negative list) จะช่วยลดความผันผวนของแนวคำพิพากษา การจำกัดการใช้ข้อยกเว้นด้านนโยบายสาธารณะให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม จะทำให้คำชี้ขาดมีความเป็นที่สุดมากขึ้น และการให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวได้เอง จะเพิ่มความรวดเร็วและลดภาระศาล การปรับปรุงทั้งสามส่วนนี้จะทำให้ประเทศไทยมีระบบอนุญาโตตุลาการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนและการพัฒนาศักยภาพของประเทศในการเป็น “ศูนย์กลางการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ” (regional arbitration hub) ในอนาคต

11. บทสรุป (Conclusion)

งานวิจัยเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อจำกัดทางกฎหมายและแนวทางพัฒนาระบบอนุญาโตตุลาการของไทยให้เทียบเคียงกับมาตรฐานระหว่างประเทศ โดยอาศัยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการในอนุสัญญานิวยอร์ก ค.ศ. 1958 (New York Convention 1958) กฎหมายแม่แบบของ UNCITRAL (UNCITRAL Model Law) รวมทั้งกฎหมายอนุญาโตตุลาการของสหราชอาณาจักรและสาธารณรัฐสิงคโปร์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ถือเป็นพัฒนาการสำคัญที่ยกระดับระบบอนุญาโตตุลาการของไทยให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานสากล อย่างไรก็ตาม การตีความและการบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดบางประการที่กระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการอนุญาโตตุลาการโดยรวม

จากข้อค้นพบดังกล่าว จึงเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสามประการ ได้แก่ (1) กำหนด “บัญชีข้อพิพาทต้องห้าม” (negative list) อย่างจำกัดเพื่อสร้างความแน่นอนทางกฎหมาย (2) นิยาม “นโยบายสาธารณะ” ให้ตีความแคบเฉพาะในระดับนโยบายสาธารณะระหว่างประเทศ เพื่อคงหลักความเป็นที่สุดของคำชี้ขาด และ (3) ให้อำนาจคณะอนุญาโตตุลาการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวได้ด้วยตนเอง โดยศาลมีบทบาทเพียงสนับสนุนและบังคับใช้เท่านั้น แนวทางเหล่านี้มิได้มุ่งเพียงการแก้ไขถ้อยคำของกฎหมาย แต่เป็นการยกระดับโครงสร้างเชิงสถาบันของระบบอนุญาโตตุลาการไทยให้มีความโปร่งใส ยืดหยุ่น และเป็นไปตามแนวทางสากล

นัยสำคัญของการปฏิรูปนี้อยู่ที่การเสริมสร้าง “ความคาดหมายได้” (predictability) และ “ความน่าเชื่อถือ” (credibility) ของระบบกฎหมายไทย เพื่อให้ประเทศไทยมีศักยภาพแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศและเป็นมิตรต่อผู้ใช้ระบบ (user-friendly and investor-friendly system) การยกระดับเชิงสถาบันดังกล่าวยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของไทยในการพัฒนาโครงสร้างการระงับข้อพิพาทให้มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักนิติธรรมสากล

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังเปิดโอกาสให้ศึกษาต่อยอดในอนาคต ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจและความน่าเชื่อถือของประเทศไทยในฐานะ “ที่นั่งอนุญาโตตุลาการ” (seat of arbitration) ภายหลังการปฏิรูปกฎหมาย หรือการศึกษาทัศนคติของผู้ประกอบการและทนายความต่อประสิทธิภาพของระบบอนุญาโตตุลาการไทย งานวิจัยในมิติเหล่านี้จะช่วยยืนยันว่าการปรับปรุงกฎหมายมิใช่เพียงการแก้ไขบทบัญญัติ แต่ยังเป็นการปลูกฝัง “วัฒนธรรมทางอนุญาโตตุลาการ” (arbitration culture) ที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อภาคธุรกิจระหว่างประเทศอย่างแท้จริง

โดยสรุป การปฏิรูปกฎหมายอนุญาโตตุลาการตามข้อเสนอข้างต้นจะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ประเทศไทยก้าวสู่ระบบการระงับข้อพิพาทที่มีมาตรฐานสากล ทั้งในด้านประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการส่งเสริมการลงทุนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในระยะยาว